

Právo na práci, jako základní složka občanských práv, a všestranné zabezpečení jeho realizace jsou nesporně velkou vymožeností a vývojovou *předností socialismu*. Jsou podstatnou součástí sociálních jistot všech občanů. Naproti tomu mechanismy kapitalistické společnosti toto právo nezajišťují. Zde je více-méně „soukromou“ věcí každého jednotlivce, zda najde na trhu pracovní síly přiměřené zaměstnání, nebo ne. Nezaměstnanost je trvalým průvodním jevem kapitalistických společností a dnes dosahuje vysoké míry (cca 10 % práce-schopné populace). Proto také buržoazní ideologie, která argumentuje všemi možnými lidskými právy, se tomuto právu vyhýbá.

Práce je jednou z hlavních potřeb člověka i společnosti, její souvislosti velmi podstatně ovlivňují život lidí, jejich postoje a životní orientace. Nejenže odměna za práci je zárukou společenské existence. Ale bez práce se člověk cítí zcela odkázán na pomoc ostatních nebo blahovůli státu, „dobročinnost“ bohatých jedinců nebo institucí. Je pochopitelné, že člověk pocituje práci především jako prostředek obživy. Nadto však práce je nebo alespoň může být prostředkem realizace fyzických a duševních sil člověka a jako taková se mu stává potřebou, přináší mu uspokojení a potěšení. Je výrazným *pojítkem* jedince s ostatními, se společenským celkem, zprostředkujícím článkem kolektivnosti, lidské soudržnosti a spolupráce. Zde vystupuje v komplexech stále složitější dělby práce v systému rychle rostoucí a měnící se společenské produkce.

U nás jednotlivec právem očekává, že mu společnost účinně pomůže zajistit práci a spravedlivou odměnu za ni. Ale v důsledku vztahů, které desetiletí působily v období extenzivního růstu hospodářství typicky orientovaného na kvantitu pracovní síly, s trvalou převahou poptávky podniků a institucí („nejsou lidi“), začali si mnozí lidé vykládat princip práva na práci tak, že socialistická společnost musí každému poskytnout takovou práci, kterou by byl „ochoten“ dělat nebo dělat chtěl — i bez ohledu na své objektivní předpoklady, kvalifikaci, vzdělání, schopnosti a prokazovaný výkon. To se pak střetává s tvrdým požadavkem společenské produktivity práce a se skutečností, že má-li být produkce efektivní, musí stanovovat objektivní standardy výkonu každé funkce v složité dělbě práce a vyžadovat splnění určitých formálních, přesně vyjádřených předpokladů, platných pro všechny bez rozdílu, standardů kvalifikace, vzdělání, zdraví, praxe apod. V tom nemůže být ani socialistická společnost výjimkou, nemá-li úroveň výroby zaostávat.

Socialismus dává každému všechny možnosti, aby tyto předpoklady splnil, především tím, že široce *demokratizuje přístup ke vzdělání* všech stupňů. Ovšem s požadavkem, že jednotlivec musí ke vstupu do vyšších stupňů kvalifikace a vzdělání prokázat specifické schopnosti, znalosti, talent a snahu. Právě socialistická společnost, která chce zrušit všechna dřívější privilegia majetkového a společenského postavení musí tím spíše trvat na tom, aby pracovní funkce byly obsazovány jednotlivci výhradně podle schopností, a ne podle postavení a vlivu rodičů, podle známostí a styků.

Někteří lidé si zvykli požadovat, aby v případě, když nestačí požadavkům, jež na ně kladou jejich funkce a vědeckotechnický pokrok a když už jsou

přeražení na jiné místo, dostávali přinejmenším stejnou odměnu jako dříve. To je požadavek nejen nereálný, ale také vůči ostatním nespravedlivý. Návyk a očekávání je stále podporováno snahou podniků vytvářet nová a nová pracovní místa, místo zvyšování produktivity práce novou technikou a organizací a zmenšování podílu lidské pracovní síly.

V mnoha povoláních je snadné přejít na jiné místo se stejnou, nebo i vyšší mzdou a požadavky profesionální kvalifikace se neberou vždycky tak přísně. O tom svědčí skutečnost, že jak v dělnických, tak ve vysokoškolských povoláních pracuje velká část zaměstnanců v jiných oborech, než v nichž se vyučili nebo vystudovali, jak ukazujeme v dalším. A tak v *právu* na práci jako by zanikaly s každou prací spjaté *povinnosti* splnit základní předpoklady a dodržovat standardy výkonu a kvality.

Dnes v období rychlých technologických změn nelze do „práva na práci“ zahrnovat to, co by bylo v rozporu s požadavky společenského pokroku. Tak třeba socialistická společnost nemůže ani tomu, kdo získal příslušnou kvalifikaci, zaručit, že bude *trvale* pracovat v tomtéž zaměstnání. Bylo by to v protikladu k příkazům vědeckotechnického pokroku a růstu produktivity práce — a tím i růstu celkové životní úrovně obyvatelstva. Technický pokrok, zavádění počítačů a automatizace do všech oblastí společenské produkce i do každodenního života lidí bude zrychlujícím tempem vyřazovat značné objemy pracovní síly a nahrazovat celé skupiny povolání *strojovou prací*, a to na kvalitativně odlišné úrovni, než tomu bylo v době klasické industrializace. (1) V tom nemůže být rozdíl mezi kapitalismem a socialismem, chceme-li soutěžit s technicky nejvyspělejšími zeměmi.

Rozdíl je v tom, že kapitalistická společnost se nanejvýš snaží ulehčit osud lidí vyřazovaných z práce a nezaměstnaných dočasnými podporami nebo sociálními programy, které ovšem omezuje při každém poklesu růstu hospodářství. Odborové organizace nebo jiné instituce se do určité míry starají o přeskolovací programy, ale ty se týkají jen části nezaměstnaných. Musí se také počítat s tím, že někteří z vylučovaných zaměstnanců nebudou z různých důvodů ochotni nebo vůbec schopni (věk) získat novou kvalifikaci. Tak vzniká nový specifický sociální problém vědeckotechnické revoluce: na jedné straně jsou skupiny populace vylučovány z pracovního procesu, ale na straně druhé vznikají požadavky na novou pracovní sílu s jinou kvalifikací a především se schopností zacházet s počítači a s nejnovější technikou.

Měli bychom si jasně uvědomovat, že náš dosavadní systém se bude muset podstatně měnit nejen v technických, ale i v sociálních ohledech. Výrazně to charakterizoval teoretik řízení J. Jirásek: „V průběhu zajišťování tvorby národního důchodu hlavně extenzí masy výroby se nahromadilo mnoho ne zcela využitého hospodářského potenciálu. Máme nedostatek v nadbytku: příliš velkou potřebu výrobních vstupů a příliš malý efekt výstupů... Zabýváme se problémy růstu čistého společenského produktu v zemi, která má na obyvatele největší výrobu oceli na světě, vyšší výrobu energie než mnohé západoevropské průmyslové země.“ (2)

O nezbytném relativním zmenšování podílu živé pracovní síly v moderní výrobě říká P. Bunič, člen korespondent Akademie věd SSSR: „Nedostatečná intenzita práce se projevuje různě. Jsou to prodlužované přestávky v práci,

(1) Například v NSR se počítá s tím, že v průběhu osmdesátých let dojde v důsledku zavádění robotů k zániku asi půl miliónu pracovních míst a odborníci z kapitalistických zemí odhadují, že během několika let nahradí nová technika až třetinu pracovních míst v průmyslu.

(2) Hospodářské noviny, 1982, č. 4.

formalismus a rovnostářství, zpomalený technický pokrok, „měkké“ plány a pokusy plnit je výhodnějším sortimentem, zvýšené nároky na investice a materiální fondy. Jinými slovy, projevuje se zvýšená poptávka po „cizí“ práci. Z tohoto důvodu se zpomaluje růst společenské produktivity práce, tedy národního důchodu. Vezmeme-li v úvahu očekávané zpomalování tempa přírůstku pracovních zdrojů v příštím desetiletí a nezbytnost zvětšit podíl odvětví nevýrobní sféry, prodloužit vzdělávací proces, uvolnit část fondu pracovní doby žen ve prospěch výchovy dětí a rozšířit volný čas zaměstnanců vůbec, pak je nutné nejen zmrazit počet zaměstnanců v materiální sféře, ale dokonce jej snížit. Musíme dosáhnout toho, aby tempo růstu produktivity práce předstihlo tempo růstu výroby.“ (3)

U nás se počítá podle státního cílového programu například s nasazením přes 3000 robotů a manipulátorů do roku 1985 v různých odvětvích výroby a s tím, že do roku 1990 by robotizace uvolnila na 300 000 pracovních míst. Na XXXVI. zasedání RVHP v červnu 1982 v Budapešti uzavřely členské státy dohodu o mnohostranné spolupráci ve vývoji a kooperované výrobě průmyslových robotů. V SSSR bylo v roce 1980 nasazeno ve výrobě 6500 robotů a do roku 1985 má jejich počet dosáhnout 40 000. V NDR pracuje 15 000 robotů a manipulátorů a do konce této pětiletky jich má být nasazeno dalších 45 000. V Bulharsku má být do roku 1985 vyrobeno 3500 robotů. V Maďarsku se vyrábí ročně asi 200 automatických manipulátorů. Celkový počet robotů v zemích RVHP by měl v roce 1990 dosáhnout zhruba 200 000 a jejich výroba by se v této době měla stát samostatným výrobním odvětvím. Ovšem většina robotů v RVHP patří k tzv. první generaci. Mají pevné programové řízení a nemohou reagovat na změny podmínek. (4)

V celé oblasti elektroniky, počítačů, automatizace, robotizace jsme zaostali za technicky nejvyspělejšími zeměmi a musíme je urychleně dohánět. Ty očekávají už kolem roku 1990 nástup robotů páté generace, vybavených umělou inteligencí s velmi rozmanitým použitím. Už v roce 1979, kdy šlo teprve o roboty prvních generací, se odhadovala efektivnost použití robotů takto: 38,8 % činí úspora pracovní síly a růst produktivity práce, 29,4 % osvobození zaměstnanců od monotónních prací, 10,5 % snížení úrazovosti ve výrobě, 6,4 % zvýšení a stabilita kvality, 14,9 % snížení výrobních nákladů a zvýšení výroby. (5)

Automatizace se ovšem netýká jen robotů ani jen oblasti hmotné výroby. Velké pole působnosti má v administrativě, správě a organizaci, v „nevýrobních“ oblastech. Kdyby zde začala reálná racionalizace s využitím dnešních technických prostředků, mohl by se rychle zmenšovat u nás tradičně „přebujelý“ objem pracovní síly úředníků. Proto také v závěru roku 1981 schválila vláda ČSSR program hospodárnosti v 7. pětiletce, který obsahuje okamžitá opatření i dlouhodobé úkoly, mimo jiné i direktivu snížení počtu pracovníků v oblasti řízení a správy. Do konce roku 1985 se mají počty snížit takto: v systematizovaných federálních a republikových ústředních orgánech o 12 % (2500 osob), v ústředních nesystematizovaných federálních a republikových orgánech o 10 % (230), v aparátech národních výborů o 12 % (3500), v systematizovaných rozpočtových organizacích přímo řízených ústředními orgány o 5–10 % (1800), v ostatních rozpočtových organizacích řízených přímo o 10 % (1800), v rozpočtových organizacích řízených národními výbory o 10 % (3200), v účelových hospodářských organizacích o 20 % (4600), v organizacích vědecko-výzkumné základny nejméně o 10 % (1500), v hospodářských organizacích di-

(3) Hospodářské noviny, 1982, č. 3.

(4) Viz Alster, L.: *Robotizace v zemích RVHP*. Rudé právo 15. 5. 1984.

(5) Podle: Ptáček, V.: *Rozvoj průmyslových robotů IV*. Praha, ÚVTEI 1979.

ferencovaně podle resortu o 10 % (50 000). Jde tedy o značný počet (cca 70 000 pracovníků). Toto snížení má zároveň vést k zlepšení kvalifikační struktury. (6) Není tajemstvím, že v administrativním aparátu všech institucí pracuje nemálo osob, které nemají požadovanou kvalifikaci, ba dokonce tisíce pracovníků jen se základním vzděláním.

Mají-li působit faktory intenzifikace, měl by se obdobně snižovat počet osob ve výrobních podnicích a oborech, které jsou předimenzované v důsledku nízké produktivity a z hlediska struktury moderní výroby. Je otázka, zda to lze vyřešit jen direktivními nařízeními ústředních orgánů. Hodně se diskutuje o tom, že se bude obtížně snižovat počet administrativy, pokud se podstatně nezmění sama příčina „bujení“ — množství směrnic, oběžníků a vyžadovaných hlášení.

Trendy přesunu k vyšším kvalifikacím jsou nesporné a každá vyspělá produkce se na ně musí orientovat. V souvislosti s tím u nás probíhají diskuse, zda máme přebytek nebo nedostatek vysokoškolských odborníků. Ale dokud se přechod k intenzivnímu rozvoji neprojeví na široké frontě, bude se diskuse vztahovat k podmínkám, v nichž podniky a instituce tlak na vyšší kvalifikační a vzdělanostní strukturu přilíhají nepocítují. V zasedáních Sněmovny lidu FS ČSSR v říjnu 1983 se upozorňovalo, že je citelný nedostatek vývojářů, projektantů a konstruktérů, tedy profesí, které rozhodují o úrovni výrobků, a hlavně odborníků na uplatnění elektroniky a mikroelektroniky, ačkoli právě to jsou nejprogresivnější obory. Například podíl konstruktérů na celkovém počtu pracovníků VHJ a podniků představuje necelá 3 %, kdežto v technicky nejvyspělejších zemích je dvojnásobný až trojnásobný. Ani struktura pracovníků projektčních a vývojových kanceláří neodpovídá perspektivním potřebám, protože jen menšina z nich jsou vysokoškolsky kvalifikovaní odborníci. Nesmí nás proto uspokojovat sama skutečnost, že za posledních 10 let vzrostl v ČSSR počet lidí s vysokoškolským vzděláním o 44 % a s úplným středoškolským o 24 %. Předpokládá se, že na konci 7. pětiletky dosáhne počet vysokoškolských odborníků 500 000, avšak počet míst, pro něž se bude požadovat vysokoškolské vzdělání, bude asi 600 000.

V etapě extenzivního růstu hospodářství byla podstatná část míst a funkcí, pro něž bylo předeepsáno vysokoškolské vzdělání, obsazena pracovníky se vzděláním nižším — a na výši odměn za práci má stále vyšší vliv „funkční zařazení“ než skutečná kvalifikace. Tak například v rámci pracovníků ministerstva průmyslu ČSR splňovalo v roce 1981 kvalifikační požadavky na úrovni vysokoškolského vzdělání jen 48 % zaměstnanců. Jen o něco lepší byla situace na úrovni středoškolského vzdělání (64 %) a kvalifikovaných dělníků (65 %). (7)

Tato nežádoucí situace je násobena tím, že stále ještě mnoho kvalifikovaných pracovníků pracuje na místech, kde jejich vzdělání není plně využito, protože by tu postačila nižší nebo jiná kvalifikace. Podle údajů z roku 1978 to bylo 85 000 osob s vysokoškolským vzděláním, 375 000 s úplným středním, 140 000 se středně odborným a 1 000 000 vyučených. Také data o příjmech ukazují, že například dělníci pracující v jiném oboru, než v němž se vyučili, mají vyšší příjmy než ti, kteří ve svém oboru pracují. (8)

V epoše vědeckotechnické revoluce má mimořádný význam rozvoj vědecko-výzkumné základny. U nás zahrnuje (v roce 1982) 183 200 pracovníků (během posledních 20 let vzrostl o 42,2 %). Ale skutečných vědeckých pracovníků, tj.

(6) Viz Nechutný, J. — Týc, J.: *Efektivně a hospodárně i v administrativě*. Hospodářské noviny, 1982, č. 19.

Výsledky programu hospodárnosti za rok 1982: Týc, J. — Nechutný, J.: *Výjimky jen výjimečně*. Hospodářské noviny, 1983, č. 32.

s vědeckou kvalifikací, je v ní relativně málo, necelých 11 500. Kromě pracovišť akademií věd, kde vědecké kádry tvoří průměrně $\frac{1}{4}$ všech pracovníků, je značný počet vědeckých pracovníků v ústavech ministerstva školství a lékařského výzkumu, kdežto mnohé obory průmyslové výroby a resortní ústavy zaostávají. Úzkým místem aplikovaného výzkumu jsou některé obory významné právě pro intenzifikaci společenské produkce: teoretická kybernetika, elektrotechnika a elektronika, buněčná biologie, molekulární biologie a genetika apod. Nejde ovšem jen o kvantitu, ale také o růst kvality, aby výsledky a výstupy byly základem individuálního hodnocení podle celosvětových standardů a byla zajištěna vysoká úroveň nezbytných prostředků vědeckovýzkumné práce (od literatury a informací po přístrojovou techniku) a aby sociální podmínky mladé generace vědeckých pracovníků, především bytové a platové, nepokulhávaly za ostatními skupinami zaměstnání. (9)

Hlavní příčina nedostatečného využívání vědeckotechnického pokroku je nepochybně v tom, že v podnicích stále převažují modely extenzivní produkce a s nimi spjaté myšlení, které hledá cesty k růstu spíše v rozšíření reprodukce tradičních výrob než v technické inovaci. Ale „je to věc nikoliv jen podniků, ale i ministerstev a VHJ, aby konečně uvolnily ty ekonomické nástroje a ukazatele, jež povedou ke zrušení zbytečného papírování a administrativy vůbec, aby každý dělal to, k čemu ho předurčuje jeho kvalifikace a schopnosti.“ (10)

Vidíme tedy, že už z důvodů nezbytného pokroku společenské produkce, který bude podmiňovat výstavbu rozvinutého socialismu, musí dojít v příštích letech, v době jedné generace, k velkým přesunům v zaměstnání a změnám v požadované profesní struktuře. K tomu však přistupuje další významný sociologický aspekt. Stejně tak totiž podmiňuje další vývoj socialismu rozvoj *nového způsobu života*, který není myslitelný bez vzestupu kulturnosti a vzdělání, šíření vědeckého světového názoru a jeho realizace v řešení otázek životního prostředí člověka, komplexu práce i volného času.

Proto spolu s „technickou“ a „ekonomickou“ inteligencí by měly adekvátně růst počty „humanitní“ inteligence, vysoce kvalifikovaných sociologů, ekologů, psychologů. Domníváme se, že přehnané priority „produktivní oblasti“, za níž je považována některými ekonomy pouze hmotná výroba a které byly charakteristické pro období extenzivního růstu, ustavily v tomto směru nepoměry, jež neodpovídají perspektivním potřebám.

Tak zatímco naše školy produkuje ročně kolem 3000 ekonomů s vysokoškolským vzděláním a kolem 16 000 absolventů středních ekonomických škol, dosahuje roční počet absolventů vysokoškolského studia sociologie jen několik desítek osob. Jestliže ve školním roce 1982/83 bylo vysokoškolských studentů ve skupině oborů „ekonomické vědy“ 24 752 a „právní vědy“ 7968, bylo jich ve skupině „filozofické vědy“ jen 547 a „psychologické vědy“ jen 613. (11)

V další etapě vědeckotechnické revoluce, v období intenzifikace národního hospodářství, se budou muset mnozí lidé přizpůsobit změnám, které jim třeba

(7) Podle materiálů Ministerstva průmyslu ČSR.

(8) Z informací Federálního ministerstva práce a sociálních věcí plyne, že v roce 1982 v celé ČSSR bylo 660 000 míst s požadavky na vysokoškolské vzdělání, ale jsou obsazena vysokoškoláky jen ze dvou třetin.

Viz: Lipavský, J.: *Vystudovaných víc, než je zapotřebí?* Rudé právo 20. 10. 1983.

(9) Říman, J. — Jeslínek, J.: *Rozhodující je kvalita vědeckých kádřů*. Rudé právo 30. 5. 1984.

(10) Lipavský, J.: citovaná stat.

(11) Statistická ročenka ČSSR 1983. 1. vyd. Praha, SNTL 1983, s. 570, 584–588.

budou připadat jako „nespravedlivé“ vůči navyklým představám a očekáváním, na něž nejsou dost připraveni a dosavadní trendy jim je nenaznačovaly. Budou se muset změnit i mnohé představy o povinnostech společenských orgánů a institucí, plynoucí jim z práva na práci přiznaného všem socialistickým občanům. Daleko více a ve směru větších povinností jednotlivců vůči společnosti, než tomu bylo dosud.

Primární a sekundární sektor hospodářství, zemědělství, lesnictví a průmysl by neměly počítat s dalším růstem počtu pracovních sil. V průmyslu půjde spíše o přesun mezi odvětvími. Ale terciární sektor, široká oblast *služeb*, včetně školství, zdravotnictví, vědy a výzkumu, je v kvalifikovaných pracovních silách značně poddimenzována a mohla by absorbovat velkou část zaměstnanců uvolňovaných vědeckotechnickým pokrokem. To nebude většinou možné bez *přeškolení a doškolení*. Koneckonců doškolení existuje u mnoha špičkových povolání už dlouho. Například lékaři musí po dokončení vysokoškolského studia a nástupu do praxe dále studovat a skládat náročné atestační zkoušky k získání specializace. Lze očekávat, že tak tomu bude postupně i v dalších oborech.

Socialistická společnost bude nepochybně každému pomáhat hmotně v tom, aby se mohl připravit na změnu zaměstnání nebo i povolání. Ale nemůže mu zajistit, aby dostával tentýž plat jako dříve, pakliže se o to sám nepříčiní a nevyužije nabízených možností. Nikdo nemůže očekávat od společnosti maximum, když sám je ochoten jí dát jen minimum. Socialistická společnost zajišťuje všem občanům základní potřeby. Ale v diferenciaci životní úrovně musí platit princip, že praceschopní jednotlivci budou odměňováni podle kvalifikace, dovedností a schopností, podle jejich pracovního přínosu společenskému celku.

Je žádoucí důkladně seznamovat nejširší veřejnost s nezadržitelnými tendencemi vývoje, aby si jednotlivci včas uvědomovali budoucí společenské potřeby a reálný obsah svého práva na práci. Zvláště se to týká mladých lidí. Ti by měli mít jasnou perspektivu, která povolání budou žádaná a jakou odměnu za práci v nich mohou očekávat, ale také jaké kvalifikační a vzdělanostní požadavky s nimi budou spojeny. Je důležité, abychom změnám *předcházeli*, připravovali se na ně. Zvýšenou měrou to platí pro společenské instituce. Pro státní plánovací komise, stejně jako pro orgány odborových organizací, z toho plynou jednoznačné úkoly včas zajišťovat v žádoucím rozsahu příslušné kurzy, přeškolení a doškolení programy, propagovat je v hromadných sdělovacích prostředcích a vytvářet účinný tlak na podniky. Intenzivní péče by měla být věnována inovaci zákoníku práce, který odráží poměry extenzivního růstu hospodářství a v mnoha směrech neodpovídá potřebám rychlého vědeckotechnického pokroku.

Všeobecné sociální jistoty občanů socialistického státu nemohou být *neomezené*. Jejich meze jsou dány růstem společenské produkce. Kdyby stagnovala produktivita práce, klesala by nutně i hodnota těchto jistot. Chceme-li je prohlubovat, musíme uvolňovat rozhodující zdroje bohatství celé společnosti, které jsou v komplexu lidské práce, v tvořivosti a vynalézavosti. Každý člen společnosti si má racionálně uvědomovat svoje povinnosti vůči celku, bez jehož rozvoje nemůže ani existovat, ani prospívat. Nový typ lidské pospolitosti, který uskutečňuje socialismus, zdůrazňuje vzájemnost, vzájemnou závislost všech občanů a závislost obecného blaha na plnění povinností každým jedincem, z něhož teprve může plynout realita práv. Jak zdůrazňoval K. Marx, právo samo nikdy nemůže překročit objektivní ekonomickou a kulturní úroveň konkrétní společnosti.

Nakonec chceme znovu vyzdvihnout, jak velkým sociálním pokrokem je

system bezplatného vzdělání a bezplatné léčebné péče, přístupné všem občanům bez rozdílu. Dávají každému jednotlivci možnost volit si a utvářet svou vlastní budoucnost i v podmínkách očekávaných rychlých změn. Záleží pak na něm, na jeho aktivitě a iniciativě, jak ji promění ve skutečnost.

Резюме

М. Сламова: Право на труд в развитом социалистическом обществе

В развитом социалистическом обществе право на труд является существенной составной частью социальных гарантий всех граждан, но в связи с переходом от экстенсивных форм развития общественного производства к его интенсивным формам, практическое применение этого права вызывает некоторые социальные и экономические проблемы.

В современном производстве неизбежно происходит относительное сокращение удельного веса живой рабочей силы и реализуется замена целых групп профессий машинным трудом. Структура трудовых ресурсов будет изменяться параллельно с внедрением автоматизации, роботизации и других современных средств повышения, производительности труда. Быстрыми темпами будут развиваться некоторые отрасли, важные именно для интенсификации общественного производства, такие как, теоретическая кибернетика, электротехника и электроника, клеточная биология, молекулярная биология и генетика и пр. Но необходимо обеспечить не только рост количества, но и качества, чтобы достигаемые результаты служили основой для индивидуальной оценки в соответствии с мировыми стандартами. Эти процессы неизбежно вызывают и будут вызывать выразительные перемещения работников между отраслями народного хозяйства, изменения в их квалификации, роде занятий и профессии. Поэтому необходимо реализовать не только право на труд, но и обязанности по отношению к обществу, коллективу. Конкретно, необходимо снижать количество административных работников, добиваться соответствия между уровнем полученного образования и работой, выполняемой отдельными работниками, опираться развитие научно-исследовательской базы, повышать количество научных работников, а также интеллигенции с гуманитарным образованием, высококвалифицированных социологов, экологов, психологов. Высвобожденные работники должны переходить в область услуг, в третичный сектор. Приведенные изменения выразительно повлияют на рост общественной производительности труда, формирование нового образа жизни и всего комплекса труда и свободного времени, в рамках которого развивается личность социалистического человека.

Summary

M. Slámová: Right to Work in Socialist Society

In socialist society, the right to work represents a substantial part of social securities shared by all the citizens; however, in connection with the transition from extensive forms of the development of social production to its intensive forms, its practical application raises some social and economic problems.

Modern production necessarily involves a relative reduction of the proportion of live labour force and the replacement of whole occupational groups by machine labour. The labour-power structure is going to change hand in hand with the introduction of automation, robotization, and other modern means of increasing the productivity of work. Some branches important for the intensification of social production will develop at a rapid rate: theoretical cybernetics, electrical engineering and electronics, cellular biology, molecular biology and genetics, etc. Of course, what is involved here is not only quantity but also the rise of quality for the purpose of establishing the results as a basis of individual evaluation according to universal standards. These processes necessarily call forth — and will continue to do so — noticeable shifts of workers between the branches of national economy and changes in their qualification, occupation and profession. This implies the necessity to profess not only the right to work but also obligations to the whole. This concretely involves, for example, the claim to lower the number of administrative workers, to respect the harmony between the education level attained and the working position of individuals corresponding to it, to promote the development of the scientific-research base, to enhance the numbers of research workers as well as of the intelligentsia concerned with the humanities, highly qualified sociologists, ecologists, psychologists. The freed labour power should pass over to the area of services, to the tertiary sector.